

DATE CU PRIVIRE LA SPITALELE MILITARE AMENAJATE LA SATU MARE ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

Gabriella Franceszka BATFALSZKI*

Abstract: *(Data concerning the military hospitals set up in Satu Mare during the First World War) In the literature published so far, there is no information related to the number of soldiers that were mobilized in Satu Mare county (which was then part of Austria-Hungary), to those deceased, wounded or prisoners, nor to the military hospitals which were operational in Satu Mare during the First World War.*

It can be noticed that the existent bibliography mentions three functional military hospitals in Satu Mare during World War I: the Dorm of the Railroad Company (currently it is known as „Ion I. C. Brătianu” Technical College), the Civil School for Boys (today it is represented by the west wing of the Old Hospital) and the Vocational School of Forestry (known today as „Constantin Brâncuși” Technical School).

According to the information written in the Hungarian local media and to other data published in several school yearbooks, in Satu Mare there were five more military hospitals which were fully operational during the first world conflagration. They were the following: the Barracks Hospital, which could shelter up to 3000 wounded soldiers simultaneously (it was situated in the area which is currently occupied by the military unit), the monastery of the order of „Saint Vincent de Paul” on Ștefan cel Mare street (which currently serves the same purpose), the House of Primary-School Teachers (which was demolished and the site currently represents one of the parking lots belonging to „Electrolux” company - on Traian street), the building belonging to the Roman - Catholic Middle School for Boys (which is currently „Mihai Eminescu” National College) and the Roman - Catholic Episcopal Dorm (which is currently „Kölcsey Ferenc” National College).

The wounded and the ill came from all ethnic and confessional backgrounds, reflecting the ethnic and confessional diversity of the Austro - Hungarian Empire. The media published short obituaries of the soldiers deceased in the Satu Mare military hospitals: Hungarians, Germans, Croatians, Romanians, Russians, they were all included on the lists.

Except for the Barracks Hospital, all the other hospitals were set up in educational establishments and their dorms. With the exception of the monastery of the order of „Saint Vincent”, which dated back to 1842, all the others were new buildings, from the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. The Barracks Hospital was demolished after the war and a military unit was built in its place and it is still in use nowadays. The House of Primary-School Teachers was demolished and its site is the parking lot of a company. However, the other

six buildings are still functional and they accommodate: „Mihai Eminescu” National College, „Kölcsey Ferenc” National College, „Ion I. C. Brătianu” Technical College, „Constantin Brâncuși” Technical High School, the west wing of the Old Hospital, and the cloister of the nuns from the order of „Saint Vincent de Paul”. The medical staff of the Satu Mare military hospitals consisted of both enlisted specialized military doctors, and local doctors. The most well-known among them were the following: Lükő Béla, Kölcsey Ferencz, Lehotzky János, Muhy Zsigmond, Steinfeld Geza, Weisz Károly, Göbl Alajos etc. All of them were decorated on several occasions for their praiseworthy activity. The one who is still remembered by the people of Satu Mare is Lükő Béla, the doctor who laid the foundation of the new city hospital after the end of the war.

Keywords: *the First World War, Satu Mare, military hospitals*

1. Argument

În decursul celor 52 de luni ale Primului Război Mondial, cele 28 de state implicate în conflagrație au înregistrat aproape 37.500.000 oameni scoși din luptă¹. De aproape două ori populația României de astăzi. Dintre aceștia, aproape 10.000.000 decedați și 20.000.000 răniți recunoscuți, dintre soldați, la care se adugă civilii morți, fie direct datorită conflictului, fie datorită foametei, diverselor lipsuri și epidemiilor de tifos și gripă spaniolă². Dacă ne referim strict la soldați, după unele surse, Austro-Ungaria a pierdut aproape 1.000.000 de soldați din cei 9.000.000 mobilizați, alți circa 3.000.000 fiind răniți și aproape 500.000 prizonieri sau dispăruți³. Conform unor surse mai recente, numărul soldaților decedați s-ar fi ridicat la 1.200.000⁴. La aceștia, s-ar adăuga alți 450.000 decedați în prizonierat (din care 385.000 în lagărele de prizonieri din Rusia) și circa 300.000 dispăruți definitiv⁵. Practic, jumătate din efectiv poate fi trecut la pierderi parțiale sau totale. Din cei nouă milioane de supuși austro-ungari mobilizați, peste un milion au fost români ardeleni, bănățeni și bucovineni⁶ iar aproximativ un milion și jumătate au fost maghiari. Numărul civililor decedați în Austro-Ungaria este estimat la 725.000 persoane, din care în partea ungară a Imperiului bicefal ar fi decedat 197.000 (115.000 doar între octombrie-decembrie 1918 datorită epidemiei de gripă spaniolă)⁷. România ar fi pierdut în război circa 340.000 soldați, în timp ce numărul civililor decedați este estimat între 275.000-460.000⁸.

Există foarte puține date publicate cu privire la numărul soldaților mobilizați din județul Satu Mare (pe atunci parte a Austro-Ungariei) și cu privire la cei decedați, răniți ori prizonieri. Cu atât mai puține date există despre efectele războiului asupra populației civile. Acest studiu se dorește o mică contribuție la elucidarea efortului de război al sătmărenilor. El se bazează pe câteva lucrări editate și în principal pe surse din presa locală a vremii.

¹ Mircea Popa, *Primul Război Mondial 1914-1918*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 467.

² *Ibidem*, p. 468.

³ *Ibidem*.

⁴ Anatol Schmied-Kowarzik, *War-losses (Austria-Hungary)*, accesibil la: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/war_losses_austria-hungary (ultima accesare: 16.02.2018).

⁵ *Ibidem*.

⁶ Liviu Maior, *Doi ani mai devreme. Ardeleni, bucovineni și basarabeni în război 1914-1916*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2016, p. 11.

⁷ Anatol Schmied-Kowarzik, *War-losses (Austria-Hungary)*, loc. cit.

⁸ Antoine Prost, *War-losses*, accesibil la https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/war_losses (ultima accesare: 16.02.2018).

2. Istoricul cercetărilor

Nu există până în prezent nici un studiu dedicat spitalelor militare amenajate la Satu Mare în timpul Primului Război Mondial. În monografia orașului Satu Mare, publicată în 1936, Tankoczi Gyula, menționează utilizarea Școlii Civile de Băieți ca spital militar în timpul războiului⁹. Doctorul Bauer Adalbert, un cunoscut și pasionat istoric al sistemului sanitar sătmărean, într-o lucrare de sinteză asupra istoriei sistemului de sănătate din orașul Satu Mare, menționează într-un paragraf două unități spitalicești, care ar fi funcționat ca spitale militare între 1914-1918: clădirea internatului feroviar și Școala Comercială¹⁰. Sesizăm că acesta a făcut o confuzie între clădiri. În realitate spitalul militar, așa cum a precizat și Tankoczi Gyula, a funcționat în clădirea Școlii Civile de Băieți, clădirea „geamănă” alăturată, în care va funcționa Școala Comercială, fiind finalizată abia în 1919¹¹. În monografia Liceului Forestier (azi „Constantin Brâncuși”) se precizează de asemenea că o parte a clădirii acestei școli a primit destinația de spital militar în timpul „Marelui Război”¹². Dr. Szabó Ferenc József, în monografia sa dedicată medicului Lükő Béla, atinge aspecte legate de spitalele militare existente la Satu Mare, fără a se referi detaliat la unitățile spitalicești¹³. Acesta furnizează însă, informații legate de cariera cunoscutului doctor sătmărean, în calitate de medic militar la Satu Mare între 1914-1917 și apoi în spitale de pe front, de la sfârșitul anului 1917 și până în decembrie 1918.

Se poate constata că, în literatura de specialitate, publicată până la această dată, sunt menționate trei spitale militare funcționale la Satu Mare în timpul Primului Război Mondial. Acestea au fost amenajate în Internatul Căilor Ferate (azi Colegiul Tehnic „Ion I. C. Brătianu”), Școala Civilă de Băieți (azi aripa de vest a Spitalului Vechi) și Școala Profesională de Industria Lemnului (azi Liceul Tehnologic „Constantin Brâncuși”, care și-a păstrat până în prezent profilul de exploatare și prelucrare a lemnului).

În cele ce urmează vom arăta că, în perioada menționată, la Satu Mare au mai funcționat încă cinci spitale militare.

3. Câte spitale militare au existat la Satu Mare în timpul Primului Război Mondial?

Înainte de Primul Război Mondial la Satu Mare existau două spitale. Spitalul orașenesc, construit de primăria orașului, ce funcționa din 1829 (clădirea actuala secției de boli contagioase de pe strada Corvinilor), care inițial avea o capacitate de 72 de paturi (din 1908 își va mări capacitatea la 100 de paturi) și spitalul ordinului mizericordian (fosta secție de boli nervoase a Spitalului Județean Satu Mare până în urmă cu câțiva ani), construit în 1833¹⁴. În vechea monografie a orașului, apărută în 1908, coordonată de dr. Borovszky Samu, pe una dintre hărțile orașului apare un spital militar care era amplasat undeva în actuala zonă a străzii Dara, dar care nu mai era funcțional la data apariției monografiei¹⁵.

Spitalele armatei austro-ungare din timpul Primului Război Mondial erau împărțite în principal în spitale de front și spitale de rezervă¹⁶. În spitalele de front răniții erau stabiliizați,

⁹ Tankoczi Gyula, *Monografia orașului Satu Mare/Satu Mare város képes tükre*, Presa liberă, Satu Mare, 1936, p. 64.

¹⁰ dr. Bauer Béla, *A Szatmári kórházak története*, material accesibil la: <http://www.dr.bauerbela.ro/kozeleti-irasok/78-kozeleti-irasok/90-a-szatmari-korhazak-toertenete.html> (ultima accesare: 04.02.2018).

¹¹ *Szatmari Uiság*, 7 septembrie 1918, p. 1.

¹² Radu David, *Grupul Școlar de Industrializare a Lemnului din Satu Mare 1907-2007*, Ed. Someșul, Satu Mare, 2007, p. 15.

¹³ Dr. Szabó Ferenc József, *dr. Lükő Béla*, Europrint, Szatmárnémeti, 2003, passim.

¹⁴ dr. Bauer Béla, *op. cit.*, loc. cit.

¹⁵ Borovszky Samu (coord.) *Szatmar-Németi sz. kir. város*, Országos Monografia Társág, Budapest, 1908. Harta la care facem referire nu este paginată. Este inserată între paginile 8-9.

¹⁶ Kiss Gabor, *A Hadtörténelmi Levéltár katona-egészségügyi iratainak repertórium 1740-1980*, Signifer,

după care cei ce necesitau o îngrijire îndelungată erau trimiși pentru refacere, eventual alte operații suplimentare în spatele frontului, în spitalele de rezervă.

La Satu Mare, primele informații apărute în presa locală despre spitalele militare în curs de amenajare, apar la data de 1 septembrie 1914¹⁷. Este vorba despre amenajarea unui spital de rezervă. La 19 septembrie aflăm că acesta era amenajat în Internatul Căilor Ferate¹⁸. Clădirea acestuia, monumentală, realizată în stil neoclasic a fost proiectată în 1898, fiind finalizată în 1905¹⁹ (în prezent adăpostește Colegiul Tehnic „Ion I. C. Brătianu”, fostul Liceu C.F.R.). Clădirea este compusă dintr-un demisol, parter și etaj. Acesta a fost cel mai important dintre toate spitalele militare amenajate la Satu Mare în timpul Primului Război Mondial, aici realizându-se și operații complexe. Conform dr. Bauer Adalbert, aici ar fi fost tratați circa 10.000 de răniți²⁰. Numărul acestora ar putea fi chiar mai mare, având în vedere că în februarie 1915, în toate spitalele erau internați circa 2.000 soldați²¹, iar de Crăciunul anului 1917, doar în spitalul de barăci erau internați 2.554 de soldați răniți²².

Al doilea spital menționat în ordine cronologică, este cel de barăci. Acesta este pomenit prima dată la 14 februarie 1915²³. Era localizat la sud de Someș, în afara orașului, însă în apropierea gării Satu Mare Sud („Ferăstrău”), în locul numit „Lókert” - „Grădina Cailor”²⁴. Locul unde a fost spitalul se suprapune peste actuala stradă a „Vulturului” și peste unitatea militară (terenul a rămas în administrarea armatei și după dezafectarea spitalului). Din fotografiile păstrate (vezi anexele), se poate observa că spitalul era un complex de barăci patrulatere, construite din scânduri de lemn. Barăcile erau dispuse paralel cu linia ferată cu ecartament îngust Satu Mare - Ardud, după cum se poate observa în unele fotografii. Acest amplasament ușura deplasarea răniților pe calea ferată. Imaginile arată că era vorba despre un spital de recuperare și refacere a răniților, existând și zone de realzare a acestora. Spitalul a fost conceput pentru a îngriji simultan 3.000 de răniți/bolnavi²⁵. Inițial a fost conceput pentru o durată de funcționare de doi ani, dar în ianuarie 1919 era încă parțial funcțional. Complexul era alimentat cu apă curentă, avea canalizare și iluminat electric furnizat de propriul său grup energetic²⁶. Aici a activat în anii 1916-1917 o asistentă a Crucii Roșii, de origine germană, Maria Dickhaeuser, care a ținut un jurnal de front și a realizat numeroase fotografii. Jurnalul a fost publicat recent, iar varianta originală scanată este disponibilă pe Internet²⁷.

În martie 1916 sunt menționate alte două spitale militare²⁸. Unul funcționa în clădirea Școlii Civile de Băieți, iar celălalt în internatul Ordinului Surorilor Carității Sf. Vincențiu - claustru/zărda, de pe actuala stradă Ștefan cel Mare. O parte a clădirii Ordinului Sf. Vincențiu avea destinația de internat pentru școlile de fete administrate de acest ordin de surori la Satu Mare. Clădirea, cu demisol, parter și două etaje, realizată în stil neoclasic a fost ridicată între

Budapest, 2003, pp. 18-19.

¹⁷ Szamos, 1 septembrie 1914, p. 3.

¹⁸ Szamos, 19 septembrie 1914, p. 3.

¹⁹ Diana Iegar, Sárándi Tamas, *Satu Mare. Amprentele trecutului*, Ed. Muzeului Sătmărean, Satu Mare, 2009, pp. 133-135.

²⁰ dr. Bauer Béla, *op. cit.*, loc. cit.

²¹ Szamos, 23 februarie 1915, p. 2.

²² Szamos, 28 decembrie 1914, p. 2.

²³ Szamos, 14 februarie 1915, p. 2.

²⁴ Szamos, 1 august 1915, p. 7, Szamos, 3 august 1915, p. 4 etc.

²⁵ Szamos, 11 ianuarie 1919, pp. 2-3.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Jurnalul asistentei medicale Maria Dickhaeuser, publicat pe platforma: <https://www.europeana.eu/portal/ro/record/2020601/contributions> (ultima accesare: 21.02.2018).

²⁸ Szamos, 7 martie 1916, p. 3.

anii 1836-1842²⁹. Conform anuarului Liceului Romano-Catolic de Fete pe anul școlar 1941-1942, aici s-a amenajat un spital militar încă din toamna anului 1914³⁰. Clădirea Școlii Civile de Băieți (în prezent aripa de vest a Spitalului Vechi, din Piața Eroii Revoluției) a fost ridicată la începutul secolului al XX-lea (1906)³¹. Dispunea de un demisol, parter și două etaje.

În 1917 sunt amintite alte patru spitale amenajate în: Convictul Episcopal Romano-Catolic, Gimnaziul Romano-Catolic Regal de Băieți, Casa Învățătorilor și Școala Profesională de Industria Lemnului³². Convictul Episcopal, la origine internat pentru băieți, a fost construit în mai multe etape după anul 1884, fiind finalizat în 1913, când putea găzdui 150 de elevi³³. Este compus din demisol, parter și două etaje. Aceeași configurație, însă o suprafață mult mai mică o avea și Casa Învățătorilor, clădire ridicată în 1910, având rolul de internat pentru copiii cadrelor didactice din comitatul Satu Mare³⁴. Astăzi este demolată (se afla în locul ocupat astăzi de una din parcarile firmei „Electrolux”, pe bulevardul Traian). Clădirea Gimnaziului Romano-Catolic de Băieți a fost inaugurată în 1912 (azi Colegiul Național „Mihai Eminescu”) ³⁵. Este dispusă pe patru niveluri (demisol, parter și două etaje). Clădirea Școlii Profesionale de Industria Lemnului (azi Liceul Tehnologic „Constantin Brâncuși”), de pe strada Crișan (atunci strada Vásut), a fost inaugurată în septembrie 1910³⁶. Este realizată în stil eclectic și este compusă dintr-un demisol, parter și două etaje. Aici a fost utilizată ca spital militar o aripă a clădirii, procesul de învățământ continuând pe tot parcursul războiului.

4. Funcționarea spitalelor militare

Spitalele militare sătmărene erau încadrate atât cu medici militari specializați, încadrați în armată, cât și cu medici locali. Dintre aceștia cei mai cunoscuți erau: Lükő Béla, Kölcsey Ferencz, Lehotzky János, Muhy Zsigmond, Steinfeld Geza, Weisz Károly, Göbl Alajos etc. Toți aceștia au fost decorați în mai multe rânduri pentru activitatea lor meritorie³⁷.

Cel care a rămas până astăzi în memoria sătmărenilor este Lükő Béla. Din 1914 și până în 1917 a activat la spitalele militare sătmărene, după care a fost trimis la spitale militare pe front, de unde a revenit abia în decembrie 1918³⁸. După un an de la izbucnirea conflictului a publicat la Budapesta un studiu despre traumatismele provocate de răni, bazat pe tratamentul a 7.000 de răniți în spitalele militare din Satu Mare³⁹. S-a specializat în traumatisme craniene și era renumit pentru umanismul său, tratând cu aceeași dăruire și prizonierii de război răniți. Insista foarte mult pentru respectarea regulilor de igienă, reușind să evite infectarea rănilor în spital, într-o epocă marcată de numeroase cangrenări ale rănilor (antibioticele încă nu apăruseră). Ca o recunoaștere a meritelor sale, din partea regelui României, Ferdinand I, prin generalul Davidoglu, i s-a înmănat în 1921 ordinul „Steaua României și Crucea Reginei Maria”, iar în 1935 a fost distins cu titlul de „Cavaler al Coroanei României”. Meritele în domeniul asis-

²⁹ Obert M. Alacoque, *Szatmárnémeti Róm. Kat. Tanítónőkepző Intézetének és Leányliceum. Évkönyve az 1941-1942 tanévről. LXXXV évfolyam*, „Patria” könyvnyomdai, Szatmárnémeti, 1942, pp. 5-6.

³⁰ Popovics M. Ancilla, *A Szatmárnémeti Szent Erzsébet leánygimnázium, Évkönyve az 1941-1942, Szatmári Egyházmegye, „Patria” Könyvnyomdai, Szatmárnémeti, 1942, pp. 17-18.*

³¹ Diana Iegar, Sárándi Tamas, *op. cit.*, pp. 102-103.

³² Szamos, 28 decembrie 1917, p. 2.

³³ Diana Iegar, Sárándi Tamas, *op. cit.*, pp. 118-119.

³⁴ *Ibidem*, pp. 130-131.

³⁵ Ovidiu Pop, Aurel Pop, *Colegiul Național Mihai Eminescu Satu Mare. Monografie*, Ed. Didactică și Pedagogică, colecția „Centenarium”, București, 2017, p. 26.

³⁶ Date despre construcția clădirii și configurația acesteia la: Radu David, *op. cit.*, pp. 41-44.

³⁷ Vezi spre exemplu: Szamos, 12 septembrie 1915, p. 3.

³⁸ Dr. Szabó Ferenc József, *op. cit.*, pp. 19-29.

³⁹ *Ibidem*, p. 21.

tenței medicale în orașul Satu Mare i-au fost recunoscute prin înmânarea decorației „Răsplata Muncii”, al cărui brevet a fost semnat la 31 decembrie 1931 de către Nicolae Iorga (pe atunci prim-ministru).

Asistentele medicale erau mereu insuficiente. În presa locală se face de multe ori apel la persoanele calificate să se prezinte la spitalele militare, pentru a fi încadrate ca asistente și surori medicale. Un astfel de apel este publicat în ziarul *Szamos* la 13 februarie 1916⁴⁰. Contractul se semna pe cel puțin opt luni. Asistentele urmau să beneficieze de bilete de tren gratuite, locuință gratuită, medicamente gratuite, haine și echipamente necesare, salarizare etc. Un apel similar este publicat de același ziar și pe 14 martie 1917⁴¹. Un rol important în îngrijirea răniților l-au avut călugărițele din ordinul Sf. Vincențiu de Paul. Ordinul s-a stabilit la Satu Mare în 1842 și a întemeiat mai multe școli pentru fete⁴². În 1857 au pus bazele Școlii Normale Romano-Catolice de Fete care pregătea învățătoare, dar le asigura acestora și o pregătire ca asistente medicale, multe dintre călugărițe lucrând în diverse spitale de săraci, inclusiv în cadrul spitalului mizericordienilor de la Satu Mare⁴³. De asemenea, erau necesare cunoștințe medicale, deoarece aveau în îngrijire orfeline, inclusiv unul la Satu Mare. După cum am văzut anterior, în claustrul acestora de pe strada Ștefan cel Mare, a fost amenajat un spital militar încă din toamna anului 1914. Rolul de asistente medicale îl aveau călugărițele. Acestea au activat și în alte spitale de pe raza orașului⁴⁴. Pentru abnegația lor sunt deseori pomenite în presa locală, fiind chiar decorate de către autoritățile militare⁴⁵.

Răniții și bolnavii erau de toate etniile și confesiunile, reflectând diversitatea etnică și confesională a Imperiului Austro-Ungar. Presa redă câte un scurt necrolog al soldaților decedați în spitalele militare sătmărene. Maghiari, germani, croați, români, ruși se regăsesc cu toții în aceste liste. Sunt tratați și civili bolnavi de pneumonie⁴⁶ sau care suferiseră diverse traumatisme⁴⁷, fracturi etc.

Aprovizionarea spitalelor lăsa de dorit. Încă din septembrie 1914 se face apel la populație pentru a sprijini spitalele cu cele necesare. Se solicitau: paturi, perne, lenjerie de pat și altele⁴⁸. În 14 septembrie revine apelul pentru paturi. Pictorul și profesorul de desen Aurel Popp realizase un pat foarte confortabil pentru răniți. Putea fi achiziționat de către donatori în schimbul sumei de cinci coroane⁴⁹. În anumite perioade donațiile erau suficiente. Așa s-a întâmplat în februarie 1915, când donațiile în bani, obiecte și diverse alte produse atingeau suma de 40.000 coroane⁵⁰. În martie 1916 spitalele amenajate în Școala Civilă de Băieți și în claustrul ordinului Sf. Vincențiu aveau iarăși nevoie de perne⁵¹. În patru aprilie 1916 se făcea apel la populația civilă pentru a dona recipiente goale de sticlă pentru medicamente⁵². Presă relatează despre frecvențele donații ale sătmărenilor, constând în bani, haine, așternuturi,

⁴⁰ *Szamos*, 13 februarie 1916, p. 2.

⁴¹ *Szamos*, 14 martie, 1917, p. 2.

⁴² Legat de stabilirea acestora la Satu Mare: Popovics M. Ancilla, *op. cit.*, pp. 3-8.

⁴³ *Ibidem*, pp. 9-10.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 17.

⁴⁵ De văzut în acest sens: *Szamos*, 12 septembrie 1915, p. 3. Sunt decorate superioara ordinului Woelfle Afra și surorile Serapia, Castelli Cornelia, Adriana Zarkovich.

⁴⁶ *Szamos*, 7 iunie 1916, p. 3.

⁴⁷ *Szamos*, 12 octombrie 1917, p. 3. Este descris cazul unui cetățean care căzuse dintr-un castan, suferind grave traumatisme craniene.

⁴⁸ *Szamos*, 1 septembrie 1914, p. 3.

⁴⁹ *Szamos*, 14 septembrie 1914, p. 2.

⁵⁰ *Szamos*, 23 februarie 1915, p. 2.

⁵¹ *Szamos*, 7 martie, 1916, p. 3.

⁵² *Szamos*, 4 aprilie, 1916, p. 3.

hrană, dulciuri, țigări. Acestea creșteau cantitativ de Paște și de Crăciun. Oameni simpli dar și notabilități ale orașului se remarcă în acest efort. Medicii militari de asemenea. Se organizau și momente de divertisment pentru soldați, de către asociații de femei, preoți și coruri bisericești, asociații ale romano-catolicilor, greco-catolicilor, reformaturilor, familiile medicilor etc. Tot prin intermediul presei, se solicită familiilor care dețin gramofon, să îl pună la dispoziția răniților, pentru anumite perioade de timp⁵³.

În ziarele timpului sunt prezentate și cazuri mai puțin obișnuite, precum cel al soldatului Szatmári Lajos care dezertase de pe front și, cu acte false, se angajase ca îngrijitor la spitalul militar de pe strada Attila (Casa Învățătorilor), fiind depistat în luna aprilie 1917⁵⁴. Se înregistrează și furturi ale bunurilor soldaților internați, care sunt anchetate de jandarmeria locală⁵⁵.

Cele mai multe spitale au fost închise în toamna anului 1918, odată cu încetarea ostilităților. În prima parte a anului 1919 mai funcționau spitalul de barăci și cel amenajat în internatul căilor ferate. În ianuarie 1919, în spitalul de barăci mai erau internați circa 300 de răniți, acesta funcționând astfel, la 10% din capacitatea sa⁵⁶. Spitalul principal, din internatul căilor ferate, funcționa încă în martie 1919, când datorită unor cazuri de tifos este impusă carantina⁵⁷. În lunile următoare au fost închise și acestea.

5. De la spitalele militare la noul spital orășenesc

La momentul construirii primului spital orășenesc, în 1829, populația orașului nu depășea probabil 12.000 locuitori, din moment ce în 1815 existau 9.928, iar în 1850 erau înregistrați 13.325⁵⁸. La recensământul din 1910 orașul avea aproape 35.000 locuitori⁵⁹. În Consiliul Local se pune tot mai des problema extinderii vechiului spital sau a construcției unui nou.

Discuțiile au fost reluate încă din septembrie 1918. În ședința Consiliului Local din 6 septembrie s-au propus următoarele soluții: construirea unui spital nou (costurile erau estimate la 12 milioane coroane, din care orașul putea suporta două milioane), utilizarea clădirii Școlii Civile, renovarea și extinderea spitalului vechi sau mutarea spitalului orășenesc în localul Școlii Comerciale, după ce acesta va fi finalizat⁶⁰. Kölcsey Ferencz, medicul șef al orașului, susținea mutarea spitalului orășenesc în clădirea Școlii Comerciale, estimându-se că aceasta va fi finalizată până în septembrie 1919. Într-o nouă ședință, la 1 octombrie 1918, medicii susțin în fața primarului (Vajay Károly), inutilitatea extinderii spitalului vechi. Aduc în sprijinul lor un studiu tehnic realizat de arhitectul Vida Arthur⁶¹. Medicii susțineau utilizarea clădirii Școlii Civile de Băieți ca spital orășenesc. Primarul nu este de acord, susținând că acel spațiu a fost construit cu destinația de școală și nu poate fi înstrăinat.

Discuția este reluată cu argumente noi în ianuarie 1919, de către noul medic șef Lükő Béla. Acesta analizează punctele pro și contra pentru fiecare sediu propus pentru mutarea spitalului orășenesc⁶². Cea mai potrivită clădire pentru această destinație era considerată cea a internatului feroviar, însă atât ministerul transporturilor, cât și primăria se opuneau acestei soluții, susținând că este nevoie de internat. Casa Învățătorilor ieșea din discuție, din aceleași motive. Școala Profesională de Industria Lemnului era socotită prea mică pentru acest scop și în

⁵³ Szamos, 22 decembrie 1915, p. 3.

⁵⁴ Szamos, 11 aprilie, 1917, p. 4.

⁵⁵ Szamos, 12 iulie, 1917, p. 3.

⁵⁶ Szamos, 11 ianuarie 1919, p. 3.

⁵⁷ Szamos, 9 martie, 1919, p. 3.

⁵⁸ Doru Radosav, *Satu Mare. Ghid de oraș*, Ed. Sport-Turism, București, 1984, p. 29.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Szátmári Uiság, 7 septembrie 1918, p. 1.

⁶¹ Szamos, 2 octombrie 1918, p. 3.

⁶² Szamos, 11 ianuarie 1919, pp. 2-3.

plus dispunea de ateliere cu mașini speciale, pierderea acestora afectând formarea meseriașilor. Spitalul de barăci era într-o stare deplorabilă. De altfel, constructorul acordase doar o garanție de doi ani pentru acesta. Cei doi ani trecuseră de mult. Medicul Lükő Béla, considera că, cea mai potrivită clădire pentru spital era cea a Școlii Civile de Băieți. Era suficient de mare, iar învățământul de aici era unul teoretic. Funcționând doar cu patru clase, mutarea școlii nu prezenta aceleași probleme ca în cazul Școlii Profesionale de Industria Lemnului. Propunea chiar un schimb cu clădirea spitalului vechi, unde din cele șapte saloane mari se puteau amenaja săli de clasă și existau destule săli mici pentru diverse alte spații necesare procesului didactic.

Din același an spitalul orașenesc se va muta în clădirea Școlii Civile de Băieți. Școala va fi mutată în locul fostului Gimnaziu Romano-Catolic de Băieți, pe strada Ștefan cel Mare (azi - Colegiul Național „Doamna Stanca”). Din 1952 corpul mai nou de clădire de lângă spital, utilizat ca Școală Comercială, va primi și el destinația de spital și între cele două clădiri se va construi un corp de legătură⁶³. În cele două corpuri va funcționa spitalul județean, până la darea în folosință a celui nou în 1973. Azi în cele două clădiri funcționează în continuare secții ale spitalului județean, sătmărenii numind instituția „spitalul vechi” sau spitalul Lükő Béla. Medicul care a făcut atâtea pentru oraș, are în apropierea spitalului un bust și o stradă ce îi poartă numele.

6. Câteva concluzii

Până în prezent, în puțina literatură de specialitate existentă, se știa de existența a trei spitale militare la Satu Mare în timpul Primului Război Mondial. Prin cercetarea de față am arătat că au existat de fapt opt.

Cu excepția spitalului de barăci, toate celelalte au fost amenajate în instituții de învățământ și în internatele acestora. Cu excepția mănăstirii ordinului Sf. Vincențiu, care data din 1842, toate celelalte erau construcții noi, de la începutul secolului al XX-lea. Cu excepția spitalului de barăci, demolat după război și pe locul căruia s-a construit o unitate militară existentă și astăzi și a Casei Învățătorilor, demolată pentru a face loc unei parări în fața unei fabrici, celelalte șase clădiri sunt funcționale în continuare și adăpostesc Colegiul Național „Mihai Eminescu”, Colegiul Național „Kölcsey Ferenc”, Colegiul Tehnic „Ion I. C. Brătianu”, Liceul Tehnologic „Constantin Brâncuși”, aripa de vest a Spitalului Vechi și claustrul călugărilor din ordinul Sf. Vincențiu de Paul.

Pe nici una dintre clădiri nu există măcar o placă memorială, care să le amintească trecătorilor de rolul jucat de acestea în Primul Război Mondial. Considerăm că, în acest an, ar trebui realizat acest gest reparatoriu, în memoria celor care au suferit și au muncit în aceste spitale militare, pentru că indiferent de etnia și de religia lor, aceștia au fost în primul rând OAMENI.

Batfalszki Gabriella Franceszka
Colegiul Național „Ioan Slavici” Satu Mare
Satu Mare, RO
gabriellafranceska3@gmail.com

⁶³ dr. Bauer Béla, *op. cit.*, loc. cit.

1. Biserica și mănăstirea călugărițelor din ordinul Sf. Vincențiu de Paul (complex inaugurat în 1842). Clădirile există și astăzi și au același proprietar. Sursa imaginii: <https://ro-ro.facebook.com/pg/Szatmárnémeti-anno> (ultima accesare: 18.02.2018).

2. Convictul episcopal romano-catolic (clădire finalizată în 1913). În prezent Colegiul Național „Kölcsey Ferenc”. Sursa imaginii: <https://ro-ro.facebook.com/pg/Szatmárnémeti-anno> (ultima accesare: 18.02.2018).

Date cu privire la spitalele militare amenajate la Satu Mare în timpul Primului Război Mondial

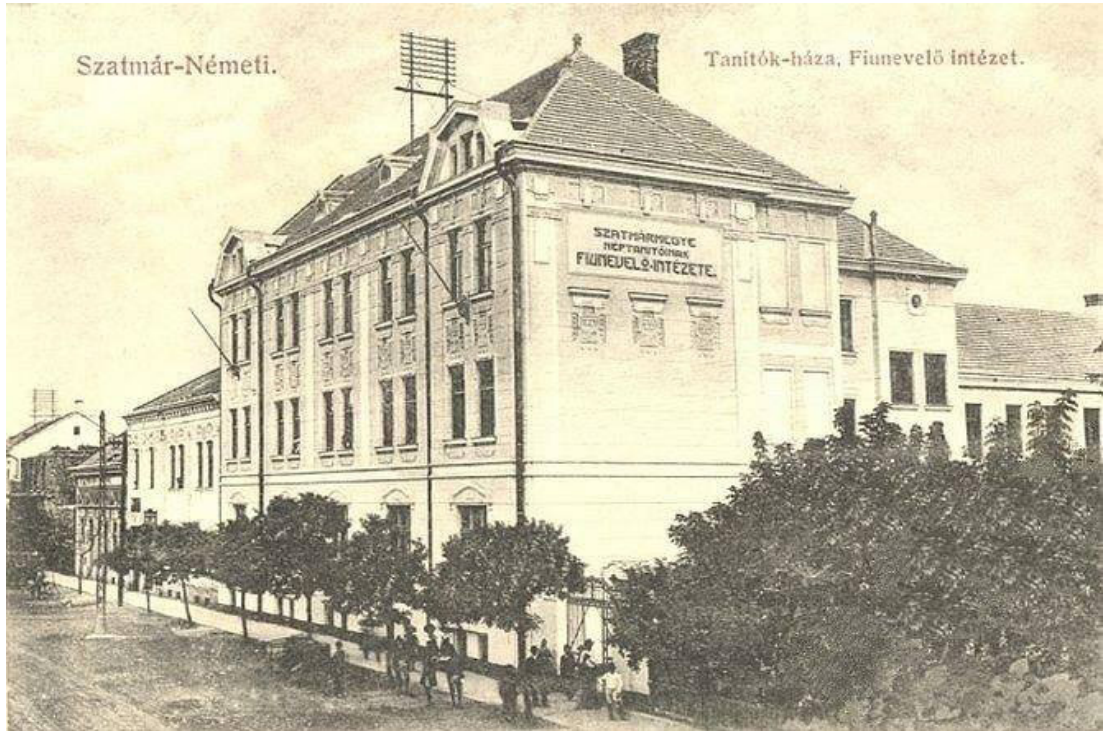

3. Clădirea Internatului Feroviar (inaugurată în 1905).

Azi: Colegiul Tehnic „Ion I. C. Brătianu”. Sursa imaginii: <https://ro-ro.facebook.com/pg/Szatmárnémeti-anno> (ultima accesare: 18.02.2018).

4. Clădirea Școlii Profesionale de Industria Lemnului (inaugurată în 1910). Azi: Liceul Tehnologic „Constantin Brâncuși”. Sursa imaginii: <https://ro-ro.facebook.com/pg/Szatmárnémeti-anno> (ultima accesare: 18.02.2018).

5. Casa Învățătorilor (inaugurată în 1910). Statut actual: demolată. Sursa imaginii: <https://ro-ro.facebook.com/pg/Szatmárnémeti-anno> (ultima accesare: 18.02.2018).

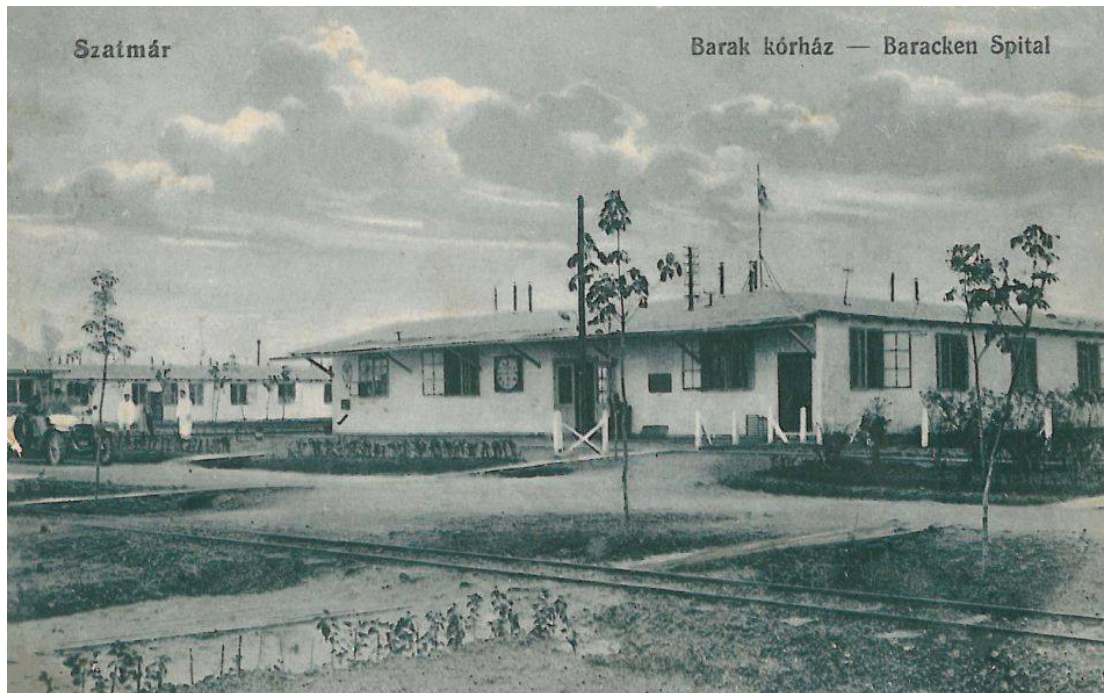

7. Clădirea Gimnaziului Regal Romano-Catolic de Băieți (inaugurată în 1912). Azi: Colegiul Național „Mihai Eminescu”. Sursa imaginii: <https://ro-ro.facebook.com/pg/Szatmárnémeti-anno> (ultima accesare: 18.02.2018).

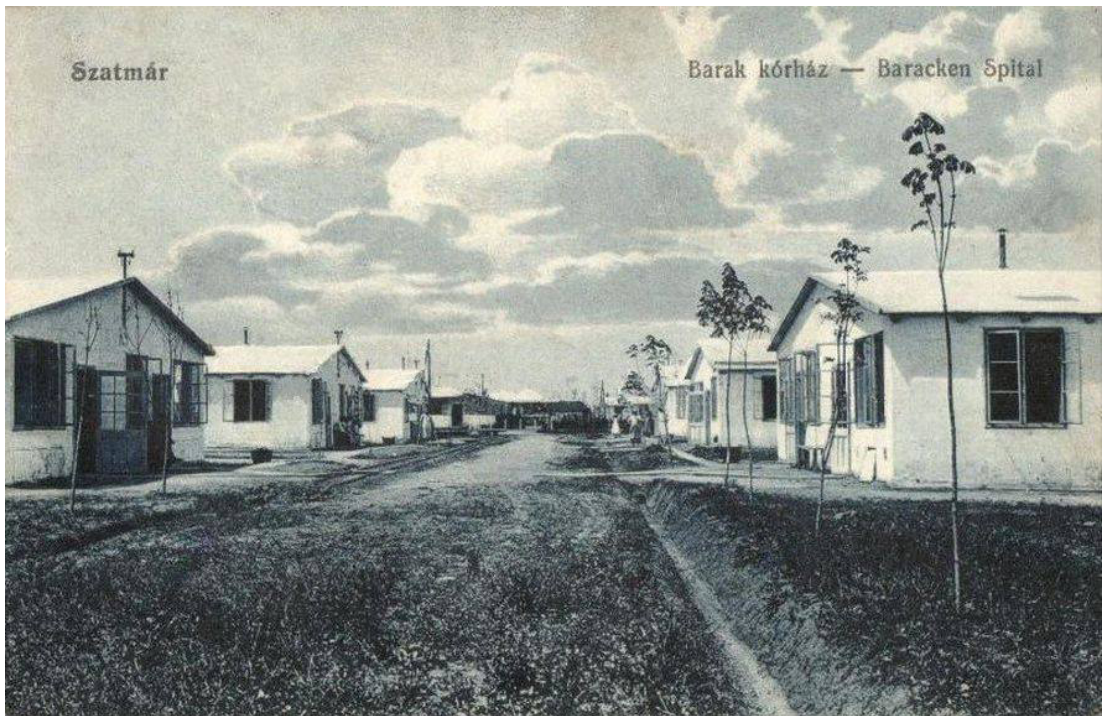
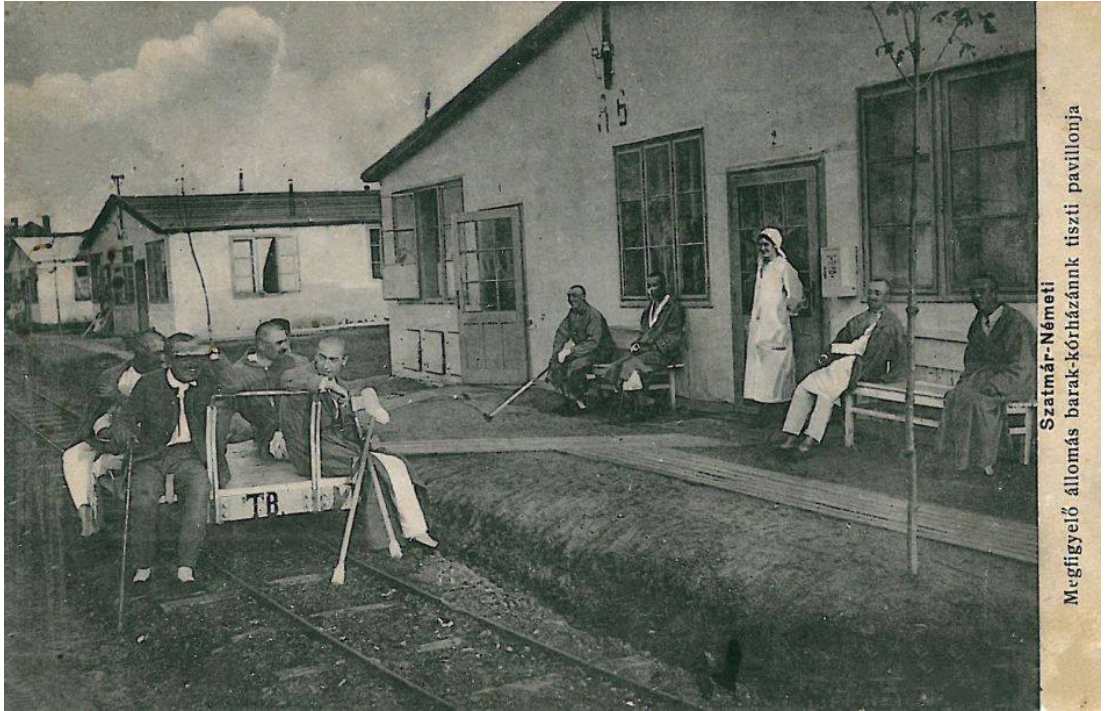
Date cu privire la spitalele militare amenajate la Satu Mare în timpul Primului Război Mondial

8. Intrarea în spitalul de barăci Satu Mare. Localizare: zona străzii Vulturului - pe actualul amplasament al unității militare. Funcționare: 1915-1919. Sursa imaginii: Jurnalul asistentei medicale Maria Dickhaeuser, publicat pe platforma: <https://www.europeana.eu/portal/ro/record/2020601/contributions> (ultima accesare: 21.02.2018).

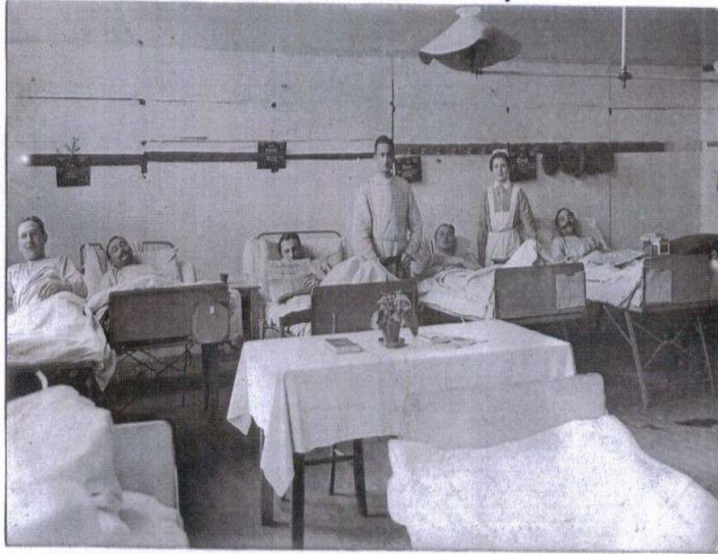

9 - 12. Spitalul de barăci Satu Mare. Sursa imaginilor: Jurnalul asistentei medicale Maria Dickhaeuser, publicat pe platforma: <https://www.europeana.eu/portal/ro/record/2020601/contributions> (ultima accesare: 21.02.2018).

Date cu privire la spitalele militare amenajate la Satu Mare în timpul Primului Război Mondial

.. K.u.K. Baracken Reserve Hospital in SZATMAR NEMETI
CS.u.K. BARAK TARTALEK KORHAZ ↓

6. Oktober 1916..bis...13. März 1917